

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA U SOCIJALNOM RADU

Aleksandar Halmi

Alinea, Zagreb, 1995.

Knjiga o kojoj je ovdje riječ najnovije je djelo autora koji se duži niz godina bori da se socijalnom radu istraživački pristupi s novog metodološkog motrišta. Autor je socijalni radnik po osnovnoj izobrazbi, docent je na Katedri za teoriju i metodologiju socijalnog rada Pravnog fakulteta - Studijskog centra socijalnog rada u Zagrebu. Kao voditelj kolegija pod identičnim nazivom kao što je i naslov ove knjige, autor očito diskusiju o metodološkim pitanjima želi prenijeti izvan zidova institucije u kojoj radi. Namjera da se putem ovakve knjige studentima približi studij metodologije istraživanja u socijalnom radu razumljiva je ipso facto. O kakvoj se, dakle, knjizi radi?

U prvom redu radi se za mnoge o zbunjujućoj knjizi. Zašto? Odgovor je jednostavan, a dobiven je u diskusiji s brojnim kolegama. Knjiga je "zbunjujuća" već po svojem naslovu. Naslov se sastoji iz dva dijela: 1. "metodologija istraživanja" i 2. "u socijalnom radu". Takav naslov izričito govori o tome da se u socijalnom radu nešto istražuje ili da bi se u najmanju ruku trebalo istraživati. Budući da se radi o metodologiji očito je da se istražuje nekim znanstvenim metodama. Kako se istražuje znanstvenim metodama to nadalje znači da postoji jasno određen predmet takvog istraživanja. Tu za mnoge nastaje problem i javljaju se zbunjenost i novo pitanje: znači li to onda da je socijalni rad znanstvena disciplina!? Ako i zanemarimo one koji do socijalnog rada malo drže još uvijek ostaje mnogo onih kojima je socijalni rad ili zanimanje ili barem zvanje. Pomalo je zbunjujuća njihova zbunjenost. Socijalni je rad za autora neupitno znanstvena disciplina, a ova knjiga, po njegovim je riječima, samo doprinos promjenama u "tradicionalnoj" metodologiji.

Knjiga zapravo ne predstavlja novost na domaćem znanstvenom "tržištu", ali predsta-

vlja rijetkost. Rijetkost predstavlja kako u doslovnom (kvantitativnom) tako i u sadržajnom (kvalitativnom) smislu. Rijetkost predstavlja i kao knjiga s užeg područja socijalnog rada. Knjiga nije novost stoga što je o nekim od razmatranih metodoloških problema u nas bilo riječi već ranije bilo od istog autora bilo od nekolicine autora uglavnom iz kruga sociologa.

U našem prikazu željeli bismo mimoići klasično predstavljanje nove knjige i sukladno tome govoriti o sadržaju prvog, drugog, trećeg i inog poglavlja. Čini nam se primjerenije govoriti o knjizi kao cjelini i tim putem dotaknuti njezine najbitnije sastavnice.

Spomenutu namjeru da knjiga bude doprinos promjenama u "tradicionalnoj" metodologiji autor nastoji ostvariti eksplikacijom čitavog niza pitanja i otvorenih dilema kako socijalnog rada tako i posredno onih disciplina s kojima se socijalni rad tradicionalno susreće. Ovdje u prvom redu mislimo na metodološka pitanja proistekla iz neadekvatnosti upotrebe (zloupotrebe) metodoloških tradicija. Slijepa ulica u koju je svojevremeno zapao socijalni rad dopustivši si metodološku redukciju i oslonivši se na zdrav razum i čisti praxis predmet je autorove šire rasprave. Posljedicu takvog razvoja discipline autor vidi u njezinoj više ili manje prisutnoj marginalizaciji. Metodološke tradicije proizašle iz pozitivizma, funkcionalizma itd., pokazavši se neprimjerenim za elaboraciju predmeta socijalnog rada, zasigurno su zaslužne za takvo stanje. Dugotrajno balansiranje između dva pola od kojih je jedan pretjerano pragmatički određen dok je drugi isuviše okrenut epistemi, traži zadovoljavajuće rješenje i autor ga putem ove knjige čitateljima nudi. Propustivši da izgradi, kako autor ističe, jednu širu, eksplanatornu teoriju socijalni se rad našao pred izborom ili da konačno odustane od traganja za svojom autentičnošću te da skrene u puki eklektizam ili da se okrene izgradnji autentičnih teorija srednje razine. Ovdje se autor hvata u koštac s predmetom socijalnog rada i konačno se odlučuje za njegovo određenje kao "životne situacije

čovjeka u interakciji s mikro i makrosocijalnom sredinom i njezinog utjecaja na njegov život i zadovoljenje životnih potreba pojedinca, njegove obitelji i društvene grupe u kontekstu zajednice i njezina vrijednosnog sustava". Pitanje tretiranja predmeta bitno je povezano s razvijenošću metoda njegovog istraživanja te s izgrađenošću teorije, a često je pod snažnim utjecajem vladajuće paradigme te s dosezima i kvalitetom prakse. Pristupi pojedinim pitanjima unutar znanstvene discipline, a ovdje je riječ o socijalnom radu, kreću se razumljivo od čisto znanstveno-teorijskih do čisto praktičnih. Pri tome su pod utjecajem vladajuće paradigme u onom stupnju u kojem su s jedne strane sami znanstvenici skloni prihvatiti paradigmatička načela, a s druge strane utoliko koliko ih okružuje u kojem se kreću primorava da se tih načela drže. Autorova namjera da se prikloni određenoj paradigmi (ili više njih) može se prosuđivati samo s velikom dozom subjektivnosti pa je kao takvu prepuštamo sudu čitalaca. Čini nam se dostatnim ovdje spomenuti da se radi o znatnom otklonu ili preusmjeravanju s kolosjeka tradicionalnih istraživačkih paradigmi. Prebacivanjem svoje rasprave na pitanja pobližeg određenja metodologije socijalnog rada, autor nas želi uvjeriti da je upravo socijalnom radu imanentan onaj zadatak kojeg se većina društveno-humanističkih znanstvenih disciplina uporno odriče ili ga u najboljem slučaju ignorira. Riječ je o zadatku ili, kako autor u ovoj knjizi zastupljenom metodološkom okviru navodi, o fazi implementacije. Autor je zastupnik akcijske metodologije, tj. takve metodologije koja se ne zaustavlja na opisu niti na spoznaji nego traži akciju i promjenu.

Čitalac može steći dojam da je zapravo veći dio materijala koji se nalazi u knjizi u funkciji razumijevanja kako u socijalnom radu ne treba pristupati problemima, tj. kako ih ne bi trebalo istraživati. Ipak, takav dojam vrijedi samo do trenutka kad nas štivo dovodi do razrješenja problema, a ono se nalazi u proklamiranoj metodološkoj komplemenarnosti sadržanoj u pojmu triangulacije.

Triangulaciju autor vidi kao odgovor na česta, ponekad preoštra sukobljenja oko problema pristupa i s tim u vezi oko odabira prikladnih metodoloških rješenja. Konačan odgovor na navedenu dilemu autor donosi u momentu kad se sam svrstava u zastupnike tzv. "generičkog procesa istraživanja" u socijalnom radu pronađenog u okvirima "problem - solving procesa". Autorov je osobit doprinos u ovoj knjizi što zapravo vrši inauguraciju tzv. proširenog oblika ovog generičkog procesa čime ga, vjerujemo, čini dostupnijim praktičarima socijalnog rada.

Knjiga o kojoj je ovdje riječ svojim izlaženjem po prvi puta u nas na ovakav način pristupa pitanjima metodologije istraživanja u socijalnom radu. Kao takvu treba je pozdraviti, a autora i one koji na njoj žele graditi daljnji studij metodologije istraživanja u socijalnom radu time ohrabriti.

No, bili bismo nedosljedni kad ne bismo ukazali i na poneki nedostatak u knjizi prezentiranog materijala. Prvi od njih nalazimo u samoj koncepciji knjige. Knjiga jednim dijelom zapravo predstavlja skup ranije objavljenih radova ovog autora, a koji se mogu naći u različitim domaćim časopisima. S te strane ona nije sasvim nova iako je nadograđena novim idejama i novim autorovim promišljanjem ranije obrađivanih tema.

Drugi bitan nedostatak knjige nalazi se po našem mišljenju u ponekad prevelikim izletima u druga znanstvena područja. Čini nam se to nepotrebnim, ako ni zbog čega drugoga onda zbog toga što se o istim stvarima mogu naći dublje analize u različitim domaćim i stranim metodološkim, sociološkim ili filozofskim udžbenicima. Autorova namjera da čitaoca uvjeri u poznavanje opće metodologije ili filozofije mogla je biti preusmjerena u dublju razradu metoda i tehnika samog socijalnog rada. To više što autor pledira za konceptom praktičara/istraživača. Time bi knjiga možda izgubila na znanstvenoj težini, ali bi zasigurno dobila na popularnosti, a time i na korisnosti.

Treći nedostatak vidimo u autorovom nedovoljno kritičkom preispitivanju zastu-

panog metodološkog okvira obzirom na kulturološke i povijesne uvjete u kojem je isti nastao. Stupanj razvijenosti socijalnog rada kao znanstvene discipline kao i općih društveno-ekonomskih uvjeta u Hrvatskoj ni približno se ne može uspoređivati sa stanjem društva i ove discipline u SAD i Kanadi gdje je predloženi model izvorno nastao. Stoga nam se čini primjerenom daljnja kritička rasprava o predloženom modelu te daljnje traganje za autentičnim modelima koji će odgovarati domaćim prilikama.

Na kraju treba spomenuti i ponekad nerazumljiv jezik kojim se autor služi, a čime dolazi u proturječje s onim za što se u tekstu sam zalaže, tj. za razumljivošću terminologije na području društvenih i humanističkih disciplina.

U svakom slučaju knjigu bi trebao pročitati svatko tko želi upoznati suvremena stremljenja u okviru socijalnog rada i osobito na planu istraživanja. Knjiga je zasigurno doprinos studiju socijalnog rada s ozbiljnim ambicijama da postane metodološki vodič kako teoretičarima tako i praktičarima/istraživačima socijalnog rada.

Nino Žganec

POVRATAK DUBROVAČKIH PROGNANIKA

Ured za prognanike i izbjeglice -Regionalni ured Dubrovnik, Dubrovnik, 1994.

Dubrovačko područje prvo je u Republici Hrvatskoj oslobođeno od okupatora. Nakon protjerivanja neprijateljske vojske i uspostave hrvatske vlasti bilo je potrebno stvoriti minimalne preduvjete i omogućiti povratak nekoliko tisuća prognanih Dubrovčana. Upravo se o tom velikom i složenom pothvatu govori u ovoj knjizi.

Knjiga se, pored predgovora i zaključka, sastoji od osam poglavlja.

Prvo poglavlje, *Dubrovačko područje prije rata*, predstavlja gospodarsku sliku Dubrovnika i njegove okoline neposredno prije ratne 1991. godine.

Drugo poglavlje, *Agresija*, opisuje tijek i način neprijateljskog napada na dubrovačko područje.

U trećem poglavlju, naslovljenom *Demografske promjene*, govori se o masovnom odlasku stanovnika u prognostvo te o promjenama koje su uslijedile kao posljedica agresije.

U četvrtom poglavlju, *Ratne štete*, iznose se podaci o materijalnim posljedicama agresije. Autori nam pružaju približnu sliku o stanju u kojem se nalazi tamošnja infrastruktura, stambeni i gospodarski objekti, a koji su od velikog značenja za osmišljavanje politike povratka prognanika.

Peto poglavlje, *Povratak prognanika*, upoznaje nas s četiri faze pripreme povratka Dubrovčana u njihova naselja i domove. Prva faza podrazumijeva uspostavu nadzora granica, policijske uprave i učvršćenje sigurnosti, asanaciju terena, čišćenje minskih polja i uklanjanje neeksplozivnih ubojitih sredstava, dezinsekciju i deratizaciju. U drugoj fazi obavlja se obnova cestovne mreže, popravak vodoopskrbnih objekata, popravak elektroprijenosnih uređaja i niskonaponske mreže, popravak telekomunikacijskih uređaja. Treća faza sastoji se u obnovi potrebnih prometnih veza, opskrbi namirnicama i drugim potrebnim artiklima, osiguranju zdravstvene zaštite povratnika, dovođenju u funkciju škola i organiziranje nastave, provođenje redovitih komunalnih djelatnosti, otvaranje banaka i pošta. U četvrtoj fazi utvrđuju se ratne štete na stambenim objektima i u gospodarstvu, prikupljaju novčana i materijalna sredstva za obnovu, vrši obnova stambenih i gospodarskih objekata, pokreće obnova gospodarstva.

U šestom poglavlju, *Poticaji povratka - modeli*, govori se o pretpostavkama povratka. Primjerice, smatralo se da će dovođenjem prognanika u samu blizinu naselja iz kojih su bili prognani stvoriti bolje uvjete za njihovo uključivanje u obnovu. Nadalje, na taj način nastojalo ih se zaštititi od raznih socijalnih i psihičkih devijacija kao što su depresija, alkoholizam, droge i slično.